

שיעור ח

שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלושים יום

(פסחים ו ע"א-ע"ב)

הקדמה

- א. שלושים יום לפני החג
 1. המפרש והיוצא בשיירה קודם שלושים יום
 2. עיבור השנה בחודש אדר
 3. תרומת הלשכה ומעשר בהמה
 4. רכישת קרבן פסח
 - ב. רש"י: שלושים יום לפני החג בהלכות נוספות
 1. כותח - אסור למכור שלושים יום קודם לפסח
 2. סוכה ישנה ומצה ישנה
- סיום

הקדמה

בגמרא (ו ע"א) נזכרה הלכה בשמו של רב יהודה אמר רב בנוגע לזמן שבו אדם שיוצא לדרך לפני פסח צריך לבער את החמץ. הזמן הקובע בהלכה זו הוא יציאתו מהבית בתוך שלושים לפני החג או יותר משלושים יום לפני החג. את מסגרת הזמן מבססת הגמרא על ההלכה: "שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלושים יום". כשם שיש לשאול ולדרוש בהלכות החג במסגרת זמן זה, כך יש למסגרת זמן זה גם השלכה בנוגע למי שיוצא לדרך בתוך שלושים יום או יותר משלושים יום. המקור של הברייתא שהובאה בגמרא בסוגייתנו הוא בתוספתא (מגילה ג, ה):

שואלין הלכות הפסח בפסח, והלכות עצרת בעצרת, והלכות החג בחג.
בבית הועד שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלושים יום. רבן שמעון בן
גמליאל אומר: שתי שבתות יום.¹

1 ראשונים ואחרונים עסקו בסתירה בין הרישא של התוספתא לבין הסיפא וכפי שהיא הובאה בברייתא (מגילה לב ע"א): "תנו רבנן: משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום, הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות חג בחג". ההוראה לדרוש בחג בהלכות

רש"י בסוגיות אחרות בגמרא הרחיב את השימוש ב"שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלושים יום", על מנת לנמק הלכות נוספות בהקשר לפסח, ולחג נוסף - חג סוכות, עם זאת שהלכה זו לא נזכרה כלל באותן גמרות. נעייין בהלכה "שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלושים יום" ובדברי רש"י בסוגיות אלו, ובמשמעות שהוא העניק להלכה זו.

א. שלושים יום לפני הרגל

דברי התוספתא בנוגע לשאלה ולדרישה לפני החג נזכרו במפורש בסוגייתנו ובסוגיות נוספות.

1. המפרש והיוצא בשיירה קודם שלושים יום

בגמרא (ו ע"א) נאמר:

ואמר רב יהודה אמר רב: המפרש והיוצא בשיירה, קודם שלושים יום - אין זקוק לבער, תוך שלושים יום - זקוק לבער.

הלכה זו מופיעה בשמו של רב יהודה אמר רב, והיא אחת מחמש הלכות שאמר רב יהודה בשם רב בדף זה (ו ע"א-ע"ב): המוצא חמץ ביום טוב, חמצו של נכרי שנמצא בבית ישראל כפיקדון, המפרש והיוצא בשיירה, הבודק צריך שיבטל, ובהמשך (ז ע"א) הבודק צריך שיבטל.² הלכה דומה מופיעה כבר בתוספתא (א, ד):

החג, נזכרה גם במדרש שיר השירים רבה (וילנא) פרשה א, לב "נזכרה דודיך מיין". ראה בבית יוסף, טור שו"ע או"ח סי' תכט, ובנושאי הכלים בטור ובשו"ע שעסקו בזה הרבה. ראה מקורות רבים בעניין אצל: הרב משה פיינשטיין, דברות משה - פסחים סי' ה; הרב אפרים וינברג, יד אפרים, עמ' רח-רי; הרב שלום נתן רענן, בשמן רענן, ב, עמ' יז-יח. ניתן להסביר שאין כוונת הברייתא לומר שתקנת משה רבנו היא דווקא ביום הפסח או ביום עצרת או ביום חג סוכות. אלא כוונת הדברים היא: יש ללמוד וללמד הלכות הפסח לקראת הפסח, הלכות העצרת לקראת העצרת, הלכות סוכות לקראת סוכות. בבית הוועד יש סדרי קדימות לשאלות העוסקות בענייני החג - שלושים יום לפני החג כחכמים, או שבועיים לפני החג כדעת רשב"ג. אחרונים דנו מדוע בחלק מהמקומות כתוב "שואלין ודורשין" או רק "שואלין" או רק "דורשין". על פניו נראה שאין הברל משמעותי בין המילים. הכוונה היא ללמוד את ענייני החג בכל ההיבטים.

2 בגמרא (ז ע"א) מופיעה הלכה זו "הבודק צריך שיבטל" בשם רב יהודה, אך הריטב"א (ז ע"א) והרא"ש (א, י) גרסו: "אמר רב יהודה אמר רב". גם בירושלמי ב, ב נזכרה ההלכה בשם רב. הלכות נוספות בשמו של רב הובאו על ידי אמוראים אחרים (פסחים שם): "דאמר רב גידל אמר רבי חייא בר יוסף אמר רב: המקדש משש שעות ולמעלה, אפילו בחיטי קורדניא - אין חוששין לקידושין"; "אמר רבה בר רב הונא אמר רב: הפת שעטיפשה, כיון שרבתה מצה - מותרת". ראה בשיעור ט: הבודק צריך שיבטל... הבודק צריך שיברך.

היוצאין בשיארה והמפרשין בספינה - לפני שלשים יום אין צריך לברוק.
בתוך שלשים יום, בודק ומשכים והולך
לדרכו.

הדין בתוספתא הוא בנוגע לחובה לברוק חמץ, בעוד שרב יהודה בשם רב עסק
בביעור חמץ. לא נאמר בתוספתא מדוע היום הקובע הוא שלושים יום לפני פסח, ומה
הטעם להבחין בין פרקי הזמן - בתוך שלושים יום ויותר משלושים יום.
בירושלמי (א, א) הובאה גם כן התוספתא, עם הרחבות:

היוצא לפרש,

קודם שלשים יום אינו צריך לברוק.

בתוך שלשים צריך לברוק

- הדא דתימר בשיש בדעתו לחזור.

אבל אין בדעתו לחזור, אפילו קודם לשלשים יום צריך לברוק.

ובספק. אבל בודאי אפי' מראש השנה.

אמר ר' בא: ואפי' יש בדעתו לחזור, צריך לברוק שמא ימלך ולא יחזור.

המרכיב לפיו חובת הבדיקה תלויה בדעתו של היוצא, נידון גם בסוגייתנו בבבלי, אם
כי לא הבאנו את ההרחבה הזאת לעיל. גם בירושלמי לא הוסבר מדוע היום הקובע
הוא שלושים יום לפני פסח, ומה הטעם להבחין בין פרקי הזמן.

גם בירושלמי, וכמו בתוספתא, הדיון הוא רק בנוגע לבדיקת החמץ, ולא נאמר
דבר בנוגע לביעור החמץ. כאמור, בסוגייתנו בבבלי, לפי רב יהודה אמר רב ההלכות
בנוגע למי שיצא לדרך עוסקות בביעור החמץ - בשריפתו. הבדיקה היא חלק
מהביעור, ואף נוסח הברכה הוא "על ביעור חמץ", המלמד על ייעוד הבדיקה. זה
החידוש של רב יהודה בשם רב, ואשר על כן הובאה בגמרא (ו ע"א) ההלכה הזאת
בשמו ולא כפי שהיא מופיעה בתוספתא ובירושלמי.

בכל המקורות - תוספתא, ירושלמי ובבלי - נזכרו שלושים הימים שלפני הפסח
כתאריך משמעותי, על מנת לקבוע אם ובאילו מצבים על היוצא לדרך לברוק/לבער.
אך רק בבבלי שאלה הגמרא: "הני שלשים יום מאי עבידתייהו?" - אותם שלושים
יום, מה מקורם, מה משמעותם? ותשובת הגמרא היא מהתוספתא (מגילה ג, ה)
שהובאה לעיל:

כדתניא: שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום. רבן שמעון
בן גמליאל אומר: שתי שבתות. מאי טעמא דתנא קמא... מאי טעמא דרבן
שמעון בן גמליאל...

תשובת הגמרא היא שכשם שקבעו מסגרת זמן של שלושים יום כדי לשאול ולדרוש בהלכות החג, כך זו מסגרת הזמן שנקבעה לבער את החמץ למי שיוצא לדרך. בגמרא הובאו מקורות מדרשות פסוקים להסביר את דברי תנא קמא ורבן שמעון בן גמליאל. פסוקים מדברי משה רבנו שהזהיר את העם לעשות פסח שני או על פסח ראשון, והאזהרה הייתה שלושים יום לפני הרגל.³ יש לציין שבתוספתא נוסף שרק "בבית הועד שואלין בהלכות הפסח שלושים יום" ואילו במובאה בגמרא הדבר לא נזכר.

3 הפני יהושע (ו ע"א) כתב שמאחר שלמדו מפסוקים ששואלים ודורשים שלושים יום לפני הרגל, מכאן שאף חובתו של היוצא לדרך לברוק תוך שלושים יום גם כן קיום של החובה מהתורה להשבית את החמץ. זמן בדיקת החמץ הוא בליל י"ד בניסן אך החובה הזאת מתחילה שלושים יום קודם לכן. הפני יהושע הוכיח זאת: "וכן נראה להדיא מלשון רש"י ז"ל לקמן בפ' כל שעה (כז ע"ב) דעיקר פלוגתא דר"י וחכמים באין ביעור חמץ אלא שריפה היינו במפרש ויוצא בשיירא ע"ש". כוונת הפני יהושע לגמרא שם שלומדת מקל וחומר את המקור לדברי ר' יהודה שביעור החמץ הוא בשריפה: "והדין נותן: ומה נותר שאינו בכל יראה ובל ימצא - טעון שריפה, חמץ שישנו בכל יראה ובל ימצא - לא כל שכן שטעון שריפה? אמרו לו: כל דין שאתה דן תחלתו להחמיר וסופו להקל - אינו דין. לא מצא עצים לשורפו - יהא יושב ובטל? והתורה אמרה תשביתו שאר מבתיכם - בכל דבר שאתה יכול להשביתו". רש"י (שם ד"ה שאם לא מצא עצים) כתב: "בתמיהה. ואף על גב דאמרינן בפרק קמא (יב ע"ב) לר' יהודה אבל בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר. גבי פלוגתייהו מיהא קולא היא, במי שהוא רוצה לצאת בשיירא, או בתוך שלשים, דאמרינן: זקוק לבער, וכשאינן עצים לשורפו - יהא יושב ובטל, ולא יבערנו?" הרש"ש (שם) תיקן את הגרסה ברש"י: שאם לא מצא, לצאת בשיירא או העושה את ביתו אוצר בתוך ל' כו'. גם הרב אלחנן וסרמן (קובץ שיעורים, פסחים אות כב) כתב כדברי הפני יהושע והזכיר את דברי רש"י הללו בגמרא שם, ושאל: "וקשה דבגמ' (ו ע"ב) מייתי מהא דשואלין ודורשין ל' יום קודם החג וזה אינו אלא תקנה? וצ"ל דכונת הגמרא להביא ראייה מדרבנן לדאורייתא כדאיתא בכמה דוכתי בגמ'". נראה לומר שאין הכרח להבין מרש"י שכוונתו היא שהוא חייב כל השלושים יום מהתורה. לפי ר' יהודה יש לשרוף החמץ בשעת הביעור ביום י"ד בניסן עד השעה השישית. התקנה ליוצא לדרך תוך שלושים יום היא שישרוף כשהוא יוצא, וכשיגיע יום י"ד בניסן החמץ כבר יהיה שרוף. כאשר לחובת השאלה והדרישה כחובה מהתורה, יש לציין שגם הראי"ה קוק, שו"ת אורח משפט, סימן קכח (עמ' קנה) כתב: "שואלין בהלכות הפסח קודם הפסח הוא מצוה חיובית, וכפי הנראה שהיא מהתורה, שהרי למדנו ממה ששמענו בפסח ראשון והזהיר על פסח שני, ועל כל פנים מדרבנן, ותלמוד מביא ג"כ לידי מעשה". אך נראה שהפסוקים הם רק אסמכתא או זכר לדבר, לא חובה מהתורה. כך כתב המאירי (ו ע"א): "הא למדת ששואלין בהלכות הפסח שלשים יום קודם לפסח, ושכל השואל בענין זה באותו זמן שואל כענין הוא ודוחין את השואל שלא כענין מפניו, וזכר לדבר שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני". נציין עוד שהרמב"ם לא כתב להלכה ש"שואלין ודורשין לקראת הפסח שלושים יום". הרמב"ם (הל' תפילה יג, ח; וכן בהקדמת הרמב"ם למשנה, מהד' ר"י שילת, עמ' מב) רק ציין כי "משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלים ודורשין הלכות פסח בפסח". ראה גם: בבא מציעא פו ע"א בדברי רב כהנא, וברש"י ד"ה דקא מבטל.

מה רצתה הגמרא ללמוד מכך שמשנה רבנו הזהיר את העם שלושים לפני פסח ולימד אותם הלכות, לכך שעל היוצא לדרך לבער כשיום השלושים לפני הפסח הוא נקודת זמן משמעותית? רש"י (ו ע"א) הסביר:

המפרש - מן היבשה לים. כשיירא - למקום רחוק. קודם שלשים יום - לפסח, ולקמן מפרש כנגד ששואלין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום, ומאז חל עליו להיזהר בצרכי הפסח.

לפי רש"י המסגרת של שלושים יום בהקשר לחובתו של היוצא לדרך והמפרש בים לבער חמץ, נלמדה מכך שהיו שואלים ודורשים שלושים יום לפני הרגל. העיקרון "שואלין ודורשין בהלכות הפסח שלושים יום לפני הפסח", אינו עוסק רק בלימוד עיוני של ההלכות, אלא הוא גם קריאה להתכונן ולעורר מודעות וזהירות שנדרשת בשימוש בחמץ בפרק זמן זה. על היוצא לדרך לחשב ולתכנן מראש את אופני התנהלותו בנוגע לביעור החמץ, על פי זמן היציאה מהבית ואפשרות החזרה לבית לפני החג.

יש לציין שבירושלמי (א, א) הובאה התוספתא (א, ד) בעניין מי שיוצא לפרש יותר משלושים יום קודם הפסח או בתוכו, ואחר כך הובאה גם התוספתא (מגילה ג, ה) בעניין החובה לדרוש הלכות חג בחג עצמו, ובבית הוועד - שלושים יום כדברי חכמים או שתי שבתות כדברי רשב"ג. בירושלמי גם כן הובאה דרשת פסוק לנימוק דעת חכמים ודעת רשב"ג. אך בשונה מהבבלי, דברי התוספתות הללו הובאו בירושלמי בנפרד. התוספתא (מגילה ג, ה) לא הובאה כנימוק לתוספתא (פסחים א, ד) לדין המפרש בספינה שלושים יום לפני החג.⁴

2. עיבור השנה בחודש אדר

תוספתא זו שיש לשאול בהלכות הפסח שלושים יום לפני כן, הובאה גם בהקשר להלכה בהלכות עיבור השנה. במשנה (עדויות ז, ז) העידו ר' יהושע ור' פפיס "שמעברין את השנה בכל אדר, שהיו אומרים עד הפורים". היו חכמים שאמרו

4 בשאלות דרב אחאי פרשת צו שאילתא עת, הובאה ההלכה ששואלין בהלכות הפסח שלושים יום ומיד הובאה ההלכה בנוגע ליוצא לדרך. הטור (או"ח סי' תכט) פתח כך את הלכות פסח: "תניא שואלין ודורשין בהלכות פסח קודם הפסח שלשים יום, הלכך שלשים יום קודם הפסח חל עליו חובת ביעור כאשר אבאר". את הלכות היוצא לדרך כתב אחר כך (טור וש"ע סי' תלו): "...ואם הוא בתוך ל' יום צריך לבער שכבר חל עליו חובת ביעור כיון שדורשין בהלכות הפסח". השולחן ערוך (שם) לא ציין את הנימוק "כיון שדורשין בהלכות הפסח".

ח. שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלושים יום

שמותר לעבר את השנה עד פורים ולא אחר כך, ולכן העידו ר' יהושע ור' פפיס שניתן לעבר את השנה עד סוף אדר. המשנה בעדויות הובאה בגמרא (ראש השנה ז ע"א) והיא שאלה: "מאי טעמא דמאן דאמר עד הפורים?" והתשובה:

כיון דאמר מר: "שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום", אתי לזלולי בחמץ.

ואידך? מידע ידיע דשתא מעברתא בחושבנא תליא מלתא, וסברי: חושבנא הוא דלא סליק להו לרבנן עד האידינא.

רש"י (ד"ה אתי לזלולי בחמץ) הסביר:

שכבר מן הפורים ואילך התחילו הדרשנים לדרוש ברבים בהלכות הפסח, הוזקקו השומעים לעשות פסח לסוף שלושים יום, ואם יעברו בית דין את השנה – לא יתקבלו דברי שלוחי בית דין לשומעין לדחות את הפסח, שכבר שמעו מן הדרשנים.⁵

ר' יהושע ור' פפיס העידו שהחכמים שבשמם הם מעידים, לא חששו לזה, כי אנשים מודעים לכך שלעיתים ההחלטה לעבר השנה מתקבלת סמוך לסוף חודש אדר. בגמרא (סנהדרין יב ע"ב) דנו אמוראים במקרה שעיברו ביום השלושים של חודש אדר, וגם בהקשר זה נזכר החשש שיזלזלו בחמץ כשיגיע פסח בחודש שאחר כך כי עברו למעלה משלושים יום מאז שהדרשנים עסקו בהלכות החג:

גופא, אמר שמואל: אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר, הואיל וראוי לקובעו ניסן.

עיברוה מאי? אמר עולא: אין מקדשין את החדש.

קידשו מאי? – אמר רבא: בטל העיבור. רב נחמן אמר: מעובר ומקודש.

אמר ליה רבא לרב נחמן: מכדי, מפוריא לפיסחא תלתין יומין הוו, ומפוריא דרשינן בהלכות הפסח, דתניא: שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום, רבן שמעון בן גמליאל אומר: שתי שבתות. וכי מטי ריש ירחא מרחקין ליה, אתי לזלולי בחמץ?

אמר ליה: מידע ידיעי דשתא מעברתא בחושבנא תליא מילתא, אמרי: חושבנא הוא דלא סליק להו לרבנן עד השתא.

5 המשנה בעדויות נזכרה גם בגמרא סנהדרין פז ע"א, ורש"י שם (ד"ה שהיו) הזכיר את דברי הגמרא בראש השנה.

רש"י (שם ד"ה ומפוריא) הסביר את דברי רבא:

ומפוריא דרשינן בהלכות הפסח - וכיון דלא עיברוה קודם הפורים, ושמעו דרשה של הלכות הפסח כי הדר מעברי בית דין לשתא ומודעי לעלמא, לא מהימני להו לשלוחי בית דין, ומזלולי בחמץ.

דברי ר' יהושע ור' פפיס לא נזכרו כאן וכן לא טעמיהם כפי שהובאו בגמרא בראש השנה, אך השיח בין רבא לרב נחמן דומה. "שואלין ודורשינן בהלכות הפסח שלושים יום לפני החג" משמש בסיס לדיון עד איזה תאריך בחודש אדר ניתן לעבר את השנה.

3. תרומת הלשכה ומעשר בהמה

במשנה (שקלים ג, א) נאמר: "בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה - בפרוס הפסח בפרוס העצרת בפרוס החג". בירושלמי (שקלים ג, א) הסביר ר' אבהו את משמעות המילה "פרוס" ומדבריו ניתן להבין שיש לדרוש בהלכות החג לפני כל אחד משלושת הרגלים: "אמר ר' אבהו: כל הן דתנינן פרס פלגא, פלגא דל' יום קודם למועד שדורשים בהלכותיו".

גם בגמרא (בכורות נו ע"ב - נח ע"א) נאמר: "שלש גרנות למעשר בהמה: בפרס הפסח, ובפרס העצרת, ובפרס החג, דברי ר' עקיבא". גרנות - הכוונה לפרקי זמן שבהם מעשרים את הבהמות שנולדו מפרק הזמן הקודם עד פרק הזמן הנוכחי. הגמרא שאלה מדוע קבעו את הזמנים הללו, והשיב רבי תנחום בריה דרב חייה איש כפר עכו: "כדי שתהא בהמה מצויה לעולי רגלים". בעלי הבהמות נמנעו מלמכור עד שיעשרו, ואם לא היו זמנים הללו שקודם הרגלים זמן מעשר בהמה, לא היו מצויות בהמות לקנות עבור עולי הרגלים, ובעלי הבהמות מעדיפים לעשר בעצמם. הגמרא שם דנה גם בפירוש המילה פרס, ונאמר בשם ר' יוסי בר' יהודה: "אין פרס פחות מט"ו יום", והכוונה שחמישה עשר הימים הללו הם מחצית - פלגא - של זמן מוגדר. שאלה הגמרא: של איזה זמן? והתשובה: "פלגא דהלכות פסח, כי הא דתניא: שואלין ודורשינן בהלכות פסח קודם לפסח ל' יום, רשב"ג אומר: שתי שבתות". לכאורה ניתן להבין שהמובאה מהתוספתא בעניין שואלין ודורשינן קודם הרגל שלושים יום נזכרה כאן רק כדי להסביר את הביטוי הלשוני פרוס - פלגא, מחצית של זמן מוגדר. אך רש"י (בכורות שם, מכת"י) הסביר אחרת (ד"ה שואלים בהלכות הפסח ל' יום): "והיינו נמי מהלכות הפסח דמעשרין לבהמות דליתחזי למיכל ברגל". הקביעה של הגורן שבועיים לפני חג הפסח, ושבועיים לפני כל רגל אחר משלושת הרגלים, היא חלק מההכנות לרגל. כאמור, לעניין הכנת בהמות לעולי הרגלים די בשבועיים לפני החג ולא חודש, אך גם הלכה זו נכללת בשאלה ובדרישה לפני החג.

4. רכישת קרבן לפסח

במשנה (עבודה זרה ב ע"א) נאמר ששלושה ימים לפני אידו הגוי קונה בהמה לצורך יום אידו, ולכן אסור לשאת ולתת עמהם. הגמרא (שם ה ע"ב) שאלה מדוע צריך למנוע במשך שלושה ימים, וציינה למשנה שממנה משמע שדי ביום אחד. היא השיבה שעל מנת לאכול - די להכין הבהמה יום אחד, אך במשנה בתחילת עבודה זרה משמע שמדובר שהגוי קונה את הבהמה על מנת להקריבה לעבודה זרה, ולכן נקבע שאין למכור להם שלושה ימים קודם.

שאלה הגמרא:

ולחקרבה סגי בתלתא יומי? והתניא "שואלין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום, רשב"ג אומר: שתי שבתות!" אגן דשכיחי מומין דפסלי אפילו בדוקין שבעין - בעינן תלתין יומין, אינהו דמחוסר אבר אית להו - בתלתא יומי סגי.

הגמרא הקשתה שהכנה להקריבה אינה נמשכת שלושה ימים אלא שלושים יום, וציטטה את הברייתא ובה ההלכה ששואלין ודורשין בהלכות הפסח שלושים יום. תשובת הגמרא היא שלעם ישראל נדרשים שלושים יום להכנה להקריבה מפני שקרבן נפסל אפילו במום קטן ולכן יש לטרוח ולחפש הרבה, ואילו הגויים אינם צריכים בהמות נקיות ממום לקרבן - היות שעל פי דיניהם קרבן נפסל רק כשחסר אבר שלם - ולכן די להם לחפש במשך שלושה ימים, כי ניתן למצוא די בקלות בהמה שאיננה מחוסרת אבר.

מדברי הגמרא עולה ששואלין ודורשין בהלכות הפסח, ובהקשר זה הלכות קרבן הפסח, אין הכוונה רק לימוד הלכות הקרבת הקרבן, אלא החיפוש והטרחה על מנת למצוא קרבן ללא מומים, ואף לא מום קל.⁶ התוספות (עבודה זרה ה ע"ב ד"ה והתנן) שאלו:

ואף על פי שגם עתה שאין קרבן שואלין בהלכות הפסח קודם ל' יום? מ"מ עיקר התקנה על הקרבן נתקנה כדאמר טעמא בפ"ק דפסחים (דף ו:ו) שהרי נביא עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני.

6 מלא הרועים, פסחים צו ע"א, העיר על דברי הגמרא שם בעניין פסח מצרים שהיה צריך לבקר את הקרבן ארבעה ימים, ומגמרא בעבודה זרה עולה שגם פסח דורות צריך ביקור שלושים יום לפני הרגל. נראה שאין צורך לבקר את הקרבן שלושים יום, אך הקנייה והטרחה להגיע אתו לירושלים - לשם כך יש להתארגן שלושים יום.

ההנחה בשאלת תוספות וגם בתשובתם היא שההלכה "שואלין בהלכות הפסח קודם ל' יום" נאמרה בעיקרה בנוגע להלכות קרבן פסח, אלא שלאחר החורבן הרחיבו את ההלכה גם להלכות אחרות הקשורות לחג הפסח. כך כתב המאירי (בית הבחירה, עבודה זרה שם):

מה שאמרו שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום, לא סוף דבר שאלה בהלכות החג [=הקרבן]. אלא כל השתדלות של צורך החג בכלל זה. רצה לומר שראוי להתחיל ולהשתדל בצרכי החג קודם לפסח שלשים יום.⁷

הר"ן (פסחים ב ע"ב בדפי הרי"ף; ומגילה ב ע"ב בדפי הרי"ף) כתב גם נפקא מינה הלכתית מעשית לקביעה זו "שואלין ודורשיין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום":

כלומר דחשבינן ליה שואל כענין, וקי"ל בעלמא בשני תלמידים ששואלים אחד שואל כענין ואחד שואל שלא כענין שנוקקין לשואל כענין.

דברי הר"ן הובאו גם בבית יוסף (או"ח סי' תכט) שכתב משמעות נוספת לשואלין ודורשיין בהלכות הפסח:

ועוד יש לומר דיני פסח על כל פנים צריך להודיעם לעם קודם לפסח שלשים יום כדי שיהיה להם שהות רב להתעסק בטחינת החיטים, ואפיית מצה, והגעלת כלים, וביעור חמץ. דאילו בפסח לית להו תקנתא אי לא עבדו להו כהלכתיהו מקמי הכי.⁸

7 במשנה (מועד קטן ח ע"א) נאמר: "לא יעורר אדם על מתו, ולא יספידנו קודם לרגל שלשים יום". הגמרא שאלה על הסיבה לכך, והשיב רב כהנא בשם רב יהודה אמר רב: משום מעשה שהיה, שאדם אסף כסף לעלות לרגל לירושלים, ובא ספדן ועמד על פתח ביתו, וביקש כסף כדי להספיד את המת שמת להם. אשתו של אותו אדם לקחה את הכסף שהיה מיועד לממן את העלייה לרגל לירושלים ונתנה אותו לספדן, וכתוצאה מכך לא עלה אותו אדם לרגל. הריטב"א הסביר שקבעו שלושים יום "שדרך לכנס מעות לצורך הרגל שמתחילין לדרוש בעניני החג". כך הסביר גם בשו"ת הרשב"א, חלק א, סי' קמ.

8 השולחן ערוך (או"ח סי' תכט, א) פתח את הלכות פסח כך: "שואלין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום". הרמ"א בהגה כתב בהלכה זו: "ומנהג לקנות חטים לחלקן לעניים לצורך פסח". הסיבה שהרמ"א סמך את החובה לתת קמחא דפסחא לעניים סמוך להלכה ששואלין ודורשיין שלושים יום לפני הפסח, היא שגם זו יישום מעשי של "שואלין ודורשיין בהלכות החג". הרב מנחם מנדל שניאורסון, האדמו"ר מלובביץ', היכל מנחם - שערי צדקה, עמ' רטז-רכא, תמה מדוע אין מצווה לסייע בסיפוק צרכי החגים האחרים, גם בסוכות למשל ישנן הוצאות גדולות? מסקנתו שיש לתת באופן מיוחד לחגים אחרים בגדרי צדקה. נראה שזו אכן תקנה ייחודית בשל

ישנן הלכות רבות שזמן קיומן הוא לפני חג הפסח, ועל כן יש ללמדן בזמן שעוסקים בהן, וההנחה היא שבמהלך החודש שלפני פסח מתכוננים לקראת החג. אותן הלכות שמקיימים לפני הפסח, הרי לגביהן זה כמו ללמוד וללמד "הלכות חג בחג". זהו זמנן.

על פי דברי הבית יוסף, "שואלין ודורשין בהלכות החג שלושים יום" – אין מדובר רק על ידיעת ההלכות, אלא זו התייחסות להכנות מעשיות לקראת החג. יש להתכונן מבחינה מעשית לקראת החג במה שנדרש על פי ההלכה.

ב. רש"י: שלושים יום לפני החג בהלכות נוספות

רש"י נימק הלכות אחרות בנימוק "שואלין ודורשין בהלכות החג שלושים לפני החג" גם במקומות שבהם הגמרא לא הזכירה במפורש את ההלכה הזאת. נראה שרש"י התבסס על סוגייתנו בנוגע לנימוק דינו של היוצא לדרך יותר משלושים יום לפני כן, ואולי גם על הגמרא בעבודה זרה בעניין החיפוש והטרחה סביב קרבן הפסח כבר שלושים לפני החג, כמקור לכך שהלכה זו איננה עוסקת רק בלימוד ההלכות הקשורות לחג, אלא גם במתן משמעות הלכתית לפעולות אחרות שנעשו לקראת החג, או כשיש דרישה הלכתית לעשותן לפני החג.

1. כותח – אסור למכור שלושים יום קודם לפסח

במשנה (כא ע"א) נאמר שלפני זמן הביעור ניתן למכור את החמץ לגוי, וזו אפשרות נוספת להיפטר מהחמץ. על כך שאלה הגמרא "פשיטא?" והשיבה:

לאפוקי מהאי תנא דתניא, בית שמאי אומרים: לא ימכור אדם חמצו לנכרי,
אלא אם כן יודע בו שיכלה קודם פסח. ובית הלל אומרים: כל שעה שמותר
לאכול – מותר למכור. רבי יהודה [בן בתירא]¹⁰ אומר: כותח וכל מיני כותח –
אסור למכור שלושים יום קודם לפסח.

מצוות האכילה המיוחדת שבלייל הסדר. ראה עוד: שער הציון, שו"ע או"ח סי' תכט, ס"ק י. ראה בספרי: "ביטחון תזונתי", צדקות יהודה וישראל, עמ' 241–260.

9 רש"י הזכיר כמה פעמים את הביטוי "שואלין ודורשין" בהקשר של לימוד ההלכות הקשורות לחג שלושים יום לפני הרגל: ברכות יז ע"ב ד"ה שבתא; בבא קמא קיג ע"א ד"ה בריגלא; סנהדרין ז ע"א ד"ה בשבתא; מנחות לז ע"ב ד"ה בשבתא; מנחות סח ע"ב ד"ה פרס; בכורות מד ע"ב ד"ה בשבתא. וכן תוס' בכורות נז ע"ב ד"ה בפרוס. ראה לעיל הערה 1 בדברי יד אפרים שם.

10 כך הגרסה בגמרא שלפנינו. אך רש"י ותוספות גרסו ר' יהודה, וכך גם גרסת הגמרא בשבת יט ע"א. ראה ברש"ש כאן.

בריייתא זו נזכרת בתוספתא (א, ז) כך:

בראשונה היו אומרים אין מוכרין חמץ לנכרי ואין נותנין לו במתנה אלא כדי שיאכלנו עד שלא תגיע שעת הביעור. עד שבא ר' עקיבא ולמד שמוכרין ונותנין מתנה אף בשעת הביעור. אמר ר' יוסה: אילו דברי בית שמיי ואלו דברי בית הלל. הכריע ר' עקיבא לסייע דברי בית הלל.

ר' יוסה הוא שחידש שדברי ר' עקיבא הם דברי בית הלל. דברי ר' יהודה לא נזכרו כלל בתוספתא.

לפי בית שמאי אסור למכור חמץ לגוי לפני פסח, ואף בזמן שעדיין מותר ליהנות מהחמץ. רש"י הסביר שהנימוק הוא שלפי בית שמאי "מצוה עליו לבערו מן העולם, ולא שיהא קיים". מכאן יש ללמוד שאם היהודי יודע בוודאות שהגוי יכלה את החמץ לפני פסח, יהיה מותר למכור לו.

לפי בית הלל אין מגבלה בנוגע למכירת חמץ לגוי לפני הפסח. כל שעה שמותר לאכול מן החמץ, מותר ליהודי למכור אותו לגוי. כאמור בתוספתא, ר' עקיבא הסכים עם בית הלל. עד כאן דברי התוספתא.

בגמרא נוספו גם דברי ר' יהודה בנוגע ל"כותח" - מין רוטב לטיבול מאכלים שונים - תערובת של מי מלח ופירורי לחם, "וכל מיני כותח" - תערובות חמץ שהאוכלם אינו חייב כרת, אך אם יאכלם יעבור על איסור "כל מחמצת לא תאכלו" (שמות יב, כ). לפי ר' יהודה אסור למכור מהם שלושים יום קודם הפסח. את דבריו הסביר רש"י (ד"ה שלשים יום):

דסבירא ליה כבית שמאי. וזה אינו נאכל מהר, שאין אוכלין אותו אלא מטבילין בו. והני שלשים יום - משעה שחל עליו חובת ביעור, מששואלין בהלכות הפסח.

כך נימק רש"י את דברי ר' יהודה גם במקום נוסף (שבת יט ע"א ד"ה שלשים):

משמתחילין לדרוש בהלכות הפסח, חלה אזהרת פסח עליו.

רש"י הסביר שר' יהודה סבר כמו בית שמאי, שאסור למכור חמץ לגוי אם לא יכלה עד הפסח, ולכן אסור למכור לגוי כותח ומיני כותח, כי הוא אינו נאכל מהר, ויש לחשוש שלא יכלה אותו קודם הפסח.

בית שמאי לא אמרו ממתי אסור למכור חמץ לגוי לפני פסח, ור' יהודה שהתמקד בכותח ותערובות חמץ, קבע ששלושים יום לפני פסח אסור למכור לגוי כותח וכל

ח. שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלושים יום

מיני כותח. בגמרא בפסחים ובשבת שם, שדנה במחלוקת בית שמאי ובית הלל, וכן בדברי ר' יהודה, לא נזכר הכלל "שואלין ודורשין בהלכות הפסח שלושים יום". רש"י הוא שנימק את דברי ר' יהודה על פי כלל זה, ובהתאמה לדברי בית שמאי בנוגע למכירת כותח לגוי לפני פסח.

התוספות (פסחים שם ד"ה רבי יהודה) הסבירו אחרת, ועל פיהם דברי ר' יהודה הם גם לפי בית הלל. הם ציינו לדברי ר"י שפירש בשם ר"ת, שר' יהודה אמר את דבריו גם לפי בית הלל מאחר שיש חומרה מיוחדת בכותח. זאת מפני שבכותח שם בעליו עליו, והכול יודעים שהוא של יהודי, ויש חשש שיאמרו שהיהודי מכר חמץ בפסח באמצעות גוי או ישירות לגוי, ועבר על איסור הנאה מחמץ. ר"ת הוצרך לפרש כך משום שלשיטתו אין עוברים על איסור "בל יראה" על כותח שהוא תערובת חמץ (מב ע"א תוד"ה ואלו). התוספות לא הזכירו בדבריהם את הכלל "שואלין ודורשין בהלכות הפסח שלושים יום" כבסיס לפירושו את דברי ר' יהודה. אכן ר"ת לא הסביר מדוע קבע ר' יהודה שלושים יום, ולא מספר גדול או קטן יותר של ימים. המהרש"ל (חכמת שלמה שם) הסביר מדוע שלושים יום:

וטעמא דל' יום לפי דבריהם צריך לומר שבתוך הזמן הזה עדיין בריאה וטובה ושם בעליהן עליהן כאלו מכרו היום, או משום שתוך הזמן הזה עדיין אינו כלה שהרי אינו נאכל מהר.

גם לפי הסבר המהרש"ל דברי ר"ת אינם קשורים להלכה "שואלין ודורשין לפני הפסח ל' יום" אלא מדובר על עניין עובדתי - בתוך פרק זמן זה יוכר שם הבעלים או שעדיין הכותח לא כלה.

כאמור, רש"י הסביר את דברי ר' יהודה שלדבריו הוא סבר כבית שמאי. כך פירט עוד המהר"ם חלאווה (כא ע"ב):

ר' יהודה אומר כותח וכל מיני כותח אסור למכור שלשים יום קודם הפסח. קא פסיק למלתיה שלשים יום לפני הפסח אסור לעולם בין רב למעט כיון שדרך לטבל בו ומתקיים. אבל אם היה מרובה אפילו קודם שלשים יום נמי אסור, אלא אם כן יודע שיכלה קודם הפסח, וכבית שמאי אית ליה.

על פי הסבר זה, לבית שמאי אין גבול לדבר, שהרי איך ידע מוכר החמץ אם הגוי יכלה את החמץ לפני פסח? יהיה צורך לקבוע כללים על פי כמות החמץ, מספר בני הבית של הגוי, היקף עסקי המכירה שלו, ועוד.

הרב יוסף ענגל (לקח טוב, כלל ו, הערה י), הסביר את דברי בית שמאי ואת דברי ר' יהודה על פי רש"י:

והנה מדבית שמאי לא נקטו ל' יום קודם לפסח, רק אמרו סתם לא ימכור חמצו אלא אם כן יודע בו וכו' מוכח דר' יהודה [בן בתירא] סבירא ליה כבית שמאי בחדא ופליג עלייהו בחדא.

דבית שמאי סבירא ליה דמצות השבתה הוא שיהיה החמץ מושבת בפסח מן העולם לגמרי, ואם ישנו בעולם אפילו הוא ברשות אחר אין זה השבתה. וסבירא להו לבית שמאי עוד דחיוב המצוה ישנו לפני זמן המצוה. ועל כן כל אימת שמוכרו לעכו"ם, אם אין יודע שיכלה קודם הפסח אסור למכור מפאת חיוב ההשבתה דפסח.

ור' יהודה [בן בתירא] סבירא ליה כבית שמאי בהא דחיוב השבתה היינו שיהיה החמץ מושבת מן העולם. ופליג עלייהו בהא דחיוב המצוה לפני זמן המצוה וסבירא ליה דאין חיוב המצוה לפני זמן המצוה ועל כן אף על גב דחיוב דאך ביום הראשון תשבתו וגו' היא השבתה גמורה שלא יהיה בעולם כלל. עם כל זה לפני ערב פסח אין עליו חיוב מן התורה לראות שיתקיים זה בזמנו, ורק מדרבנן הוא דיש עליו חיוב זה קודם ל' לפסח מפאת שואלין ודורשין.

לדברי הלקח טוב, בית שמאי ור' יהודה מסכימים שהחמץ צריך להיות מושבת לחלוטין. המחלוקת ביניהם היא בנוגע לפרק הזמן לפני פסח שבו יהיה אסור למכור חמץ לגוי. בית שמאי לא הגבילו את זמן מכירת החמץ לגוי שלושים יום לפני הפסח. הקריטריון לפי בית שמאי הוא קיומו של חשש שהגוי לא יכלה את החמץ לפני פסח, ובמצב כזה אין למכור לו חמץ גם חודשים רבים לפני פסח. לעומת זאת, לפי ר' יהודה לפני זמן המצוה של תשבתו אין חובה מהתורה לדאוג שהמצוה תקום, אלא רבנן הם שקבעו את הזמן - שלושים יום לפני הפסח "מפאת שואלין ודורשין" - של ההכנות הנדרשות לפני החג.

נראה לומר שעל פי רש"י אין מחלוקת בין בית שמאי לר' יהודה בעניין פרק הזמן שבו יהיה אסור למכור חמץ לגוי. ר' יהודה רק דייק את דברי בית שמאי וקבע מסגרת זמן שבה אסור למכור חמץ לגוי. נעייך שוב בדברי רש"י, בהסברו את דברי ר' יהודה (ד"ה שלשים יום):

[א] דסבירא ליה כבית שמאי. [ב] וזה אינו נאכל מהר, שאין אוכלין אותו אלא מטבילין בו. [ג] והני שלשים יום - משעה שחל עליו חובת ביעור, מששואלין בהלכות הפסח.

[א] כמו מי סבר ר' יהודה? ר' יהודה סבר כבית שמאי בנוגע לכך שהשבתת החמץ היא לבערו מן העולם שלא יהיה קיים. [ב] הדין בנוגע למכירת כותח ותערובות חמץ לפני פסח לגוי - ר' יהודה חידש שגם תערובת חמץ כמו כותח אסור למכור לגוי בתוך שלושים יום, כי הוא איננו כלה במהירות. [ג] הזמן - ר' יהודה דייק וקבע שהזמן של האיסור למכור חמץ לגוי הוא שלושים יום לפני החג, ומסגרת זמן זו מתאימה גם לבית שמאי. כל זאת בהנחה שהקריטריון הוא הזמן שבו קבעו חכמים לבער חמץ, שהוא מבוסס על הכלל "שואלין ודורשין".

מכאן שחידושו של ר' יהודה בעניין כותח הוא תוספת על דברי בית שמאי, ודיוק של מסגרת הזמן גם על פי בית שמאי. לפי הסברו של רש"י, בית שמאי קבעו הלכה בעניין מכירת חמץ לגוי ור' יהודה קבע הלכה בעניין מכירת כותח לגוי, וקביעות אלו הן בהקשר להכנות המעשיות לקראת הפסח במסגרת ההלכה "שואלין ודורשין".

2. סוכה ישנה ומצה ישנה

מקור נוסף שבו רש"י נימק הלכה על בסיס "שואלין ודורשין" הוא בהלכות סוכה, על אף שהיא לא נזכר כלל בגמרא. במשנה (סוכה ט ע"א) נאמר:

סוכה ישנה -

בית שמאי: פוסלין, ובית הלל: מכשירין.

ואיזו היא סוכה ישנה? כל שעשאה קודם לחג שלשים יום.

אבל אם עשאה לשם חג, אפילו מתחילת השנה -

כשרה.

רש"י הסביר מהי סוכה ישנה, ובמה חלקו בית שמאי ובית הלל:

סוכה ישנה - כדמפרש שעשאה קודם לחג שלשים יום, ולא פירש שהיא לשם חג.

בית שמאי פוסלין - דבעו סוכה לשמה, וזו סתם נעשית. ואילו תוך שלשים לחג הוה, כיון דשואלין בהלכות החג קודם לחג שלשים יום - סתם העושה לשם חג הוא עושה, אבל קודם שלשים - סתמא לאו לחג.

ובית הלל מכשירין - דלא בעינן סוכה לשם חג.¹¹

11 בהערות הגרי"ש אלישיב (סוכה ט ע"א) ציין שהמהרש"א כאן הקשה על הבית יוסף מדברי רש"י שממנו יוצא שההלכה "שואלין ודורשין שלושים בהלכות החג" היא גם לפני חג סוכות, ושלא כדברי הבית יוסף (טור או"ח סי' תכט) שכלל זה הוא רק בפסח מפני שדיניו מרובים. גם הב"ח שם ומפרשים נוספים העירו מדברי רש"י הללו. הרב אלישיב תירץ את הקושיה, ובסוף דבריו

רש"י הבחין בין שני מונחים: לשם חג סוכות - מצוות המלך, ולשם סוכה: לשם חג הסוכות - זו סוכה שנבנית לקראת חג סוכות, כי בתורה יש ציווי לשבת בסוכה. אין לסוכה ייעוד אחר, אלא למלא את צו המלך. לשם הסוכה - יש פרטים הלכתיים שצריך לעשות כדי שהסוכה תהיה כשרה. ההדגשים הם בעיקר סביב הלכות הסכך, שהוא עיקר הסוכה. שאלת המשנה: "ואיזו היא סוכה ישנה?", היא רק לשיטת בית שמאי, וכפי שניתן להבין מדברי רש"י בסוף המשנה, מאחר שלפי בית הלל ממילא סוכה ישנה כשרה. עם זאת, הברור מה היא סוכה ישנה, מחדד ומסביר את המחלוקת בין בית שמאי לבית הלל, וכפי שהעירו כאן תוס' (ד"ה ואם). הכול הסכימו שצריך לבנות סוכה לשם מצוות סוכה, עם כל הפרטים ההלכתיים הנדרשים לקיום המצווה. בית הלל לא הצריכו סוכה לשם חג סוכות, ובית שמאי הצריכו סוכה לשם חג סוכות, ולכן כל מה שאדם עושה בתוך שלושים יום בהקשר לבניית סוכה, מן הסתם עושה זאת לקראת חג סוכות הקרב. אם למשל יכין אדם מחצלת כסך קרוב לסוכות, יש להניח שהוא עשה כן לשם חג סוכות הקרב, וכן בנוגע לפעולות נוספות.¹² גם בסוגיה בסוכה אין מוזכר בגמרא הכלל "שואלין ודורשינן". רש"י הוא שנימק את דברי בית שמאי על פי כלל זה.¹³ בתלמוד הירושלמי, בסוגיה המקבילה בעניין סוכה, יש התייחסות להלכה נוספת בנוגע לאפיית מצה לקראת פסח, וגם שם בית שמאי ובית הלל הם החולקים. כך נאמר בירושלמי (סוכה א, ב [פסחים ב, ד]), לאחר שאמוראים דייקו בדברי בית הלל בנוגע לסוכה:

אף במצה כן. מצה הישנה תפלוגתא דבית שמאי ודבית הלל. אמר ר' יוסה: דברי הכל היא. מכיון שלא עשאה לשם פסח דבר בריא שלא דיקדק בה.¹⁴

כתב: "ולולי דברי רש"י היינו מפרשים כפשוטו דל' יום כבר קרוב לחג שיש הוכחה ממעשיו שהיה לשם החג ולא מטעם ששואלין". לדברינו, זו המשמעות של שואלין בהלכות החג: מייחסים פעולה סתמית כמו אפיית מצה או בניית סוכה שקשורה לחג הקרב ובא, כהכנה מכוונת ולשם החג המתקרב.

12 ראה עוד בסוגיה זו בספרי: "סוכה ישנה, סוכת היוצרים וסוכת גנב"ך ורקב"ש", חגי יהודה וישראל, עמ' 131-142.

13 כך כתב גם הריטב"א (סוכה מו ע"א) ובהקשר לברכת שהחינו על בניית הסוכה: "העושה סוכה לעצמו אומר זמן. פי' בשעשאה תוך שלשים יום לחג דחיללא עליה חובת סוכה אבל לא קודם שלשים יום כדאיתא בפ"ק דפסחים לענין בעור וכן דעת מורי נר"ו".

מצה ישנה היא מצה שאיננה חמץ ושנאפתה יותר משלושים יום לפני הפסח. בתחילה נאמר בירושלמי שלפי בית שמאי מצה זו פסולה, כי האופה לא התכוון בבירור לאפותה לשם חג פסח, ואילו לפי בית הלל מצה זו כשרה, כי העיקר הוא שהמצה איננה חמץ. אך לפי ר' יוסה "דברי הכל היא". גם בית הלל מודים שמצה ישנה פסולה. הסיבה היא שהואיל ולא אפאה בבירור לשם פסח, בוודאי לא דקדק בה ולא הקפיד לשמור אותה מחמץ.¹⁵

בתוספתא (ב, כא) מופיעה ההלכה כהלכה המקובלת על הכול וכדברי ר' יוסה: "יוצאין... ובמצה ישנה, ובלבד שעשאה מתחלה לשום פסח". צריך שיהיה ברור שהאופה אפה המצה לשם פסח, וממילא נזהר לשומרה מחמץ. משמע מכאן שאם אפה המצה לשם פסח וברור שהוא הקפיד ודקדק שהמצה לא תהיה חמץ, היא תהיה כשרה גם אם אפה אותה יותר משלושים יום לפני כן.¹⁶ בדברי הירושלמי לא נזכר הכלל "שואלין ודורשים שלושים יום לפני החג", לא בהקשר של סוכה ישנה ולא בהקשר של מצה ישנה. כאמור, בנוגע לסוכה ישנה רש"י נימק את דברי בית שמאי על פי כלל זה, ונראה לומר שגם את דברי בית שמאי בנוגע למצה ישנה הוא היה מפרש כך.

סיום

"שואלין ודורשין בהלכות החג שלושים יום קודם החג" - אין הכוונה רק לדרשות שיש בהן חזרה ולימוד של הלכות פסח או של כל חג אחר, אלא זה ביטוי גם להכנות אחרות הנצרכות לקראת החג: המחשבה והתכנון מתי יש לבער החמץ אם לא מבערים בליל י"ד בניסן, מועד לתרומת הלשכה ומעשר בהמה, וכן רכישת קרבן הפסח.

רש"י הרחיב את השימוש בכלל זה לנימוק הלכות בשם בית שמאי, או כמו מי שסבר כבית שמאי, אף על פי שבגמרא עצמה לא נזכר נימוק זה:

14 דברי הירושלמי הללו הובאו בתוספות סוכה ט ע"א ד"ה סוכה ישנה. ראה במשך חכמה, שמות יב, יז, שהסביר מדוע מחלוקת בית שמאי ובית הלל בנוגע למצה ישנה לא נזכרה כלל בתלמוד הבבלי. ראה גם: נצי"ב, מרומי שדה, סוכה שם.

15 בהסבר מחלוקת בית שמאי ובית הלל ובהסבר דברי ר' יוסי, ראה: שפת אמת וערוך לנר (סוכה שם); שו"ת חלקת יואב סי' לג.

16 הטור אור"ח סימן תנח כתב שבנוגע למצה ישנה יש מחלוקת בין הירושלמי לתוספתא וראוי להחמיר, והסכים עמו הב"ח שם. אך הבית יוסף שם ומפרשים נוספים כתבו שהלכה היא שמצה ישנה שנאפתה לשם פסח כשרה אף אם נאפתה זמן רב לפני פסח. ראה עוד: מרדכי, פסחים, פרק ראשון, רמז תקמג.

- א. מכירה לגוי - כותח וחמץ: לפי ר' יהודה אסור למכור כותח לגוי בתוך שלושים יום לפני הפסח. ר' יהודה סבר כבית שמאי בכך שיש לבער ולכלות את החמץ לפני פסח, וייתכן שמסגרת הזמן - שלושים לפני הפסח, היא גם לפי בית שמאי שקבעו שאין למכור חמץ לגוי לפני הפסח.
- ב. סוכה ישנה: בית שמאי פוסלים סוכה שנבנתה קודם שלושים יום לפני החג כי ההנחה היא שהיא לא נבנתה לשם החג. אך אם היא נבנתה בתוך שלושים, היא כשרה, כי שואלים ודורשים שלושים יום לפני החג, וההנחה היא שהסוכה נבנתה לשם החג.
- ג. מצה ישנה: ייתכן שרש"י היה מסביר גם את המחלוקת בין בית שמאי לבין בית הלל בנוגע למצה ישנה שנאפתה קודם שלושים יום לפני החג, כמו שהסביר בנוגע למצה ישנה. אם כי ר' יוסה טען שאין מחלוקת ביניהם והכול מסכימים שאם מצה נאפתה בבירור לשם פסח היא כשרה גם אם נאפתה זמן רב לפני פסח, ואם לא נאפתה בבירור לשם פסח - פסולה.